

# Hristocentrismul sărbătorilor mariologice

Pr. Conf. Dr. Viorel SAVA

## 1. Preliminarii

Cultul divin public este cartea de identitate a fiecărei confesiuni creștine. Rugăciunea obștească este aceea care dă mărturie despre ceea ce este și crede o Biserică. Modul de a-L înțelege pe Dumnezeu și de a experimenta relația cu El se reflectă pregnant în rugăciune. Acest fapt poate fi constatat în cadrul oricărei confesiuni creștine. În protestantism, spre exemplu, sărăcia și simplitatea cultului divin sunt consecințe ale sărăciei doctrinare. Și invers, sărăcia învățaturii de credință arată puținătatea experienței și trăirii liturgice autentice. În catolicism, pe de altă parte, deși nu putem vorbi despre o sărăcie liturgică și doctrinară la fel de accentuată ca și în protestantism, constatăm o separare vizibilă dintre dogmă și cult, separare care lipsește cultul divin de profunzime și consistență și lipsește dogma de viață.

În ortodoxie, cultul divin este „duh și viață”, este normă de viață. Adevărații închinători, spune Mântuitorul, se vor închina Tatălui în duh și în adevăr (Ioan 4, 23-24). Rugăciunea Bisericii este duh și viață pentru că Duhul lui Dumnezeu, pe Care-L numim „Dătătorul de viață”, rămâne cu noi în veac<sup>1</sup>. Chemarea permanentă a Duhului Sfânt în cadrul rugăciunii liturgice și primirea Lui face ca Cincizecimea să fie nu numai o sărbătoare concentrată în a 50-a zi după Înviere, ci una extinsă pe tot parcursul anului bisericesc. Acest fapt este reflectat mai cu seamă în rugăciunile de invocare a Duhului Sfânt (epicleze) și în Sfintele Taine. „În centrul oricărei Taine se află lucrarea Cincizecimii ei proprii, adică coborârea Duhului Sfânt. Astfel mărturisește credința noastră ortodoxă rolul Duhului Sfânt în iconomia mântuirii și a echilibrului trinitar. Hristos-Cuvântul pronunță cuvintele de instituire, iar epicleza cere Tatălui să trimită Duhul Sfânt, puterea sfințitoare, asupra darurilor și asupra Bisericii”<sup>2</sup>. Mai profund și mai explicit întâlnim această realitate în Sfânta Liturghie. În comentariul său liturgic asupra

---

<sup>1</sup> „Și eu voi ruga pe Tatăl și alt Mângâietor vă va da vouă, ca să fie cu voi în veac, Duhul Adevărului, pe Care lumea nu poate să-L primească, pentru că nu-L vede, nici nu-L cunoaște; voi Îl cunoașteți, că rămâne la voi și în voi va fi!” (Ioan 14,16-17).

<sup>2</sup> Paul Evdokimov, *Ortodoxia*, trad. de Arhiepiscop-vicar Dr. Irineu Ioan Popa, E.I.B.M.B.O.R., București, 1996, p. 270.

Sfintei Liturghii, Nicolae Cabasila spune că rezultatul sau roada patimilor, învățării și faptelor Mântuitorului Hristos este venirea Duhului Sfânt în Biserică. Aceasta este înfățișată, între altele, în ritualul turnării apei calde în Sfântul Potir, înainte de împărtășirea clericilor și credincioșilor. „Căci această apă, fiind prin firea ei apă<sup>3</sup>, dar având și căldura focului, închipuiește pe Duhul Sfânt care e numit și apă<sup>3</sup>, dar care S-a arătat și în chip de limbi de foc când S-a revărsat peste Sfinții Apostoli. Momentul acesta din Liturghie amintește ziua pogorării Duhului Sfânt”<sup>4</sup>.

Cultul divin este, în viziune ortodoxă, normă de viață în Hristos și după voia lui Hristos, cuvântul care continuă să se rostească sub forma și prin intermediul rânduielilor de cult, a formulelor, rugăciunilor și imnelor liturgice, dar și a gesturilor și a actelor rituale. Nicolae Cabasila și-a numit comentariul său asupra Tainelor încorporării în Biserică, *Despre viața în Hristos*. Cele trei Taine, respectiv Botezul, Mirungerea și Euharistia, pot fi considerate o sinteză a întregului cult ortodox, de unde concluzia că rugăciunea obștească a Bisericii este sursa și mediul dobândirii și experimentării noii vieți, definită ca *viață în Hristos*.

Aceasta este de altfel viziunea apostolică și patristică despre Biserică și despre viața ei liturgică. „Credința creștină nu se reduce la o simplă doctrină intelectuală care să fie învățată și gândită, ci este o relație pe care Dumnezeu o are cu persoana umană care îi răspunde în mod liber”<sup>5</sup>. Prin lucrarea Duhului Sfânt, în spațiul liturgic, viața umană este transformată dintr-o viață pur naturală, biologică, într-o viață fără de sfârșit care pregustă și în care se întrezăresc zorii Împărăției lui Dumnezeu. „Duhul Sfânt comunică Bisericii viața nouă a lui Hristos ca sfințenie, o viață în acord cu Împărăția care va să vină”<sup>6</sup>. În acord cu Epistola către Romani (14, 17) a Sfântului Apostol Pavel, mulți Părinți ai Bisericii au identificat experiența prezenței în această lume a Împărăției ce va veni cu prezența Duhului Sfânt<sup>7</sup>. Această prezență se realizează plenar în cadrul cultului divin.

Cultul divin este normă de viață și pentru faptul că rânduielile liturgice transmit și tâlmăcesc, prin intermediul imnelor sfinte, întreaga Scriptură. Părți importante din cărțile Sfintei Scripturi sau versete izolate intră în componența rugăciunilor sau imnelor Bisericii, Cuvântul lui Dumnezeu adresându-se astfel sub formă orantă sau contemplativă<sup>8</sup>.

<sup>3</sup> „Cel ce crede în Mine, precum a zis Scriptura: râuri de apă vie vor curge din pântecele lui. Iar aceasta a zis-o despre Duhul pe Care aveau să-L primească acei ce cred în El” (Ioan 7, 38-39).

<sup>4</sup> Nicolae Cabasila, *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii*, XXXVII, trad. de Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, Editura Arhiepiscopiei Bucureștilor, București, 1989, p. 86.

Despre prezența și lucrarea permanentă a Duhului Sfânt în cadrul cultului divin vezi și studiul nostru intitulat *Cultul divin ortodox – o Cincizecime perpetuă*, în vol. *În Biserică Slavei Tale*. Studii de teologie și spiritualitate liturgică, Editura Erola, Iași, 2003, p. 7-14.

<sup>5</sup> Metropolitan Daniel Ciobotea, *We have seen the true light. The Role of the Liturgy in Orthodox Theological Education*, în vol. *Confessing the Truth in Love. Orthodox Perception of Life, Mission and Unity*, Editura Trinitas, Iași, 2001, p. 198.

<sup>6</sup> *Ibidem*, p. 211.

<sup>7</sup> *Ibidem*.

<sup>8</sup> † Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, *Cuvântul vieții în cuvintele Scripturii*, în „Teologie și Viață”, V/LXXI (1995), p. 7-9.

Vedem din cele de mai sus că rugăciunea obștească a Bisericii este Duh și viață, iar cine își duce viața în duhul rugăciunii îl are pe Dumnezeu în viața lui și în el lucrează voia lui Dumnezeu.

## 2. Caracterul hristocentric al cultului divin ortodox

Cultul divin public ortodox este prin excelență *teocentric*<sup>9</sup>. Slujbele divine alternează, preamărind pe rând Persoanele Sfintei Treimi și de aceea spunem uneori că rugăciunea Bisericii este patrocentrică, alteori hristocentrică și alteori pnevmatocentrică. Cu toate acestea, chiar și atunci când adresăm o rugăciune uneia dintre Persoanele Sfintei Treimi, rugăciunea respectivă se încheie cu o formulă doxologică adresată lui Dumnezeu Celui slăvit în Treime. Mai mult decât atât, prin intermediul cultului divin Împărăția lui Dumnezeu devine realitate prezentă în mijlocul nostru și în interiorul nostru, iar noi cetățeni și părtași ai ei. Iar aceasta este Împărăția Sfintei Treimi, pe care o binecuvântăm la începutul Sfintei Liturghii și Sfintelor Taine.

Prezența reală a lui Dumnezeu în cadrul cultului divin conferă acestuia un *Centru* unificator. Dumnezeu dă unitate cultului divin și unifică pe cei ce participă la cult, pe fiecare în parte cu el însuși și pe unii cu alții. Formulele liturgice: „să ne iubim unii pe alții ca într-un gând să mărturisim, pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh...”; „și ne dă nouă cu o gură și o inimă a cânta și a slăvi preacinstitul și de mare cuviință numele Tău...” nu sunt doar îndemnuri adresate participanților la slujbă, ci și confirmări ale stării de armonie și unitate (cei mulți devin *un gând, o gură, o inimă*) regăsită în prezența lui Dumnezeu, Cel ce armonizează și unifică.

Hristocentrismul cultului divin ortodox este afirmat în cadrul rugăciunii obștești sub diferite chipuri.

În primul rând, menționăm mulțimea rugăciunilor și imnelor care au conținut hristologic. Mare parte dintre acestea au apărut în perioada de mari frământări când ereziile au determinat Biserica să formuleze oficial învățătura de credință pusă sub semnul îndoielii<sup>10</sup>. După formularea și aprobarea oficială în cadrul sinoadelor ecumenice, confirmarea învățăturii de credință (verificarea ei) s-a făcut în cadrul experienței și vieții liturgice. Rugăciunea Bisericii este aceea care a garantat ortodoxia unui adevăr de credință.

În al doilea rând, hristocentrismul este exprimat prin prezența permanentă în Biserică a unor obiecte de cult. Sfânta Evanghelie este semnul prezenței permanente a lui Hristos Cuvântul în Biserică și în mijlocul nostru. La Botez sau Cununie, primitorii, împreună cu slujitorii sfințiți și cu nașii, săvârșesc dansul sfânt al bucuriei în jurul mesei pe care se află Sfânta Evanghelie, mărturisesc prezența lui Hristos în mijlocul lor și făgăduiesc ca întreaga lor viață să aibă ca

<sup>9</sup> Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Liturgica generală*, vol. I, ediția a III-a, îngrijită de Pr. Eugen Drăgoi, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2002, p. 46-47.

<sup>10</sup> Această problemă este abordată pe larg de Pr. Prof. Petre Vintilescu în lucrarea: *Despre poezia immografică din cărțile de ritual și cântarea bisericască*, EIBMBOR, București, 1937, în cap. *Ereziile și Immografia*, p. 37-52.

unic centru pe Hristos. Aceasta înseamnă că Hristos, Centrul cultului divin, devine Centrul întregii vieți pentru cel ce crede.

În al treilea rând, hristocentrismul cultului divin ortodox este exprimat de modul în care este alcătuită proscomidia. Hristos, Mielul lui Dumnezeu, în mijloc, de-a dreapta Împărăteasa, de-a stânga cetele de sfinți, iar în partea de jos cetele celor care doresc să se sfințească. Proscomidia nu este numai imaginea Împărăției lui Dumnezeu sau numai imaginea comuniunii depline a celor uniți prin identitatea credinței, ci este și imaginea Bisericii adunată, în rugăciune, în jurul lui Hristos.

În al patrulea rând, hristocentrismul cultului divin ortodox este exprimat și confirmat de prezența permanentă a lui Hristos, pe Sfânta Masă, în Sfânta Împărăție, păstrată în Sfântul Chivot. Această prezență vrea să arate că, indiferent de cât de bogată și de frumoasă este podoaba interioară a locașului de cult, toată atenția este îndreptată spre Hristos euharistic de pe Sfânta Masă. În timpul sfintelor slujbe, preotul și obștea rugătoare sunt orientați spre Hristos, Centrul adunării liturgice. Datorită acestui fapt și acestor semnificații, ortodoxia a păstrat permanent orientarea spre Sf. Altar în timpul rugăciunii, evitând situația în care a ajuns romano-catolicismul, aceea de a-L închide pe Hristos (izolându-L) într-o nișă din peretele Sfântului Altar, ca apoi toată atenția să fie întoarsă spre oficiant. Conștiința că Hristos este centrul existenței noastre și că El dă sens tuturor activităților noastre este exprimată și în gestul simplu al orientării cu fața spre biserică în momentul în care ne însemnăm cu Sfânta Cruce la începutul zilei sau al activităților noastre.

Hristocentrismul cultului divin este exprimat și de modul alcătuirii programului iconografic. Toate registrele iconografice sunt orientate spre și culminează cu Hristos-Pantocratorul. Chipurile sfinților și ale celor prezenți la sfintele slujbe sunt orientate spre Pantocrator, iar El, ca răspuns, caută cu iubire spre toți. În ziua sfințirii celebrei biserici Nea, la data de 1 mai 881, zidită de împăratul Vasile I, patriarhul Fotie, referindu-se la pictură, zicea: „În cupolă este un chip care reprezintă pe Hristos. Ai putea spune că El privește peste pământ și se preocupă de ordinea și chivernisirea lui, așa de potrivit a exprimat zugravul în chip și culori providența Ziditorului față de noi. În registre circulare aflate mai jos este zugrăvit un mare număr de îngeri, care se mișcă slujind Domnului comun”<sup>11</sup>. Alcătuirea locașului exprimă aceeași realitate pe care o exprimă pictura bisericească<sup>12</sup>.

Tuturor acestora se adaugă o prezență a lui Hristos, în cadrul cultului divin, exprimată simbolic prin acte, gesturi și mișcări liturgice, ritualuri etc. Prezența arhierului la sfintele slujbe este semnul văzut al prezenței nevăzute a lui Hristos,

<sup>11</sup> Fotie, *Ekfrasis*, George Kodinos, *Eccelta, Corpus Scriptorum Historiae byzantinae*, 16, 199, la Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturgia ortodoxă*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1986, p. 77.

<sup>12</sup> Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Liturgica generală. Noțiuni de artă bisericească, arhitectură și pictură creștină*, ediția a III-a, îngrijită de Pr. Eugen Drăgoi, Editura Episcopiei Dunării de Jos, vol. 2, Galați, 2000, p. 90-106; Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Semnificația simbolico-teologică a locașului de cult după tâlcuitorii bizantini ai cultului ortodox*, în „Biserica Ortodoxă Română”, CVIII (1980), nr. 7-10.

Arhiereul veșnic. Semnul binecuvântării în timpul rostirii formulei „Pace tuturor”, Vohodul, citirea Evangheliei dintre Sfintele Uși etc. sunt semne simbolice ale prezenței lui Hristos. Părintele Dumitru Stăniloae sintetizează modurile prezenței lui Hristos în cult și spune că aceasta îmbracă forme variate. Hristos este prezent „în jertfa euharistică, în celelalte Taine, în ierurgii, în alte slujbe bisericești (Laude), în rugăciunile și binecuvântările preotului, în cuvântul Sfintei Scripturi citit de preot în biserică, în cuvântul de propovăduire al preotului, în rugăciunile rostite și cântate de preot în biserică, în dialogul dintre credincioși și preot în cadrul cultului, în citirile credincioșilor din Sfânta Scriptură în afara locașului bisericesc, în rugăciunile lor și în citirile altor cărți de învățătură și evlavie ortodoxă, în convorbirile credincioșilor despre Dumnezeu, purtate cu credință și în faptele lor bune și curate săvârșite din credință”<sup>13</sup>.

### 3. Hristos – centrul sărbătorilor mariologice

În evlavia creștină, Maica Domnului ocupă un loc atât de special și de important, încât de timpuriu i s-a adus cinstire care a îmbrăcat forme variate: alcătuirea de imne, mai ales după Sinodul Ecumenic de la Efes (431), zidirea de biserici celebre, purtarea numelui și imitarea vieții, zugrăvirea chipului ei în icoane etc. Potrivit tradiției, după prima icoană care reprezenta chipul lui Hristos și pe care El Însuși o zugrăvise atingând o mahramă de Sfânta Sa Față, pe care a trimis-o lui Avgar, Domnul Edesei, vindecându-l prin ea de neputință<sup>14</sup>, a doua a fost zugrăvită de Sfântul Evanghelist Luca și ea reprezintă chipul Maicii Domnului<sup>15</sup>. Această icoană purta numele de Povățuitoarea, arătând că Maica Domnului nu s-a considerat și nu s-a constituit într-un *centru*, ci ea, dintru început, a povățuit spre Unicul Centru al tuturor celor văzute și nevăzute, Hristos Mântuitorul. Discret dar precis, Maica Domnului face aceasta și la nunta din Cana Galileii când a zis: „Faceți orice vă va spune” (Ioan 2, 5). Slujitorii i s-au adresat ei, iar ea le-a răspuns arătând spre Hristos. La intervenția Maicii Sale, Hristos săvârșește minunea prefacerii apei în vin. *Pe calitatea ei de mijlocitoare, reflectată în evenimentul petrecut la Cana Galileii, se întemeiază cultul mariologic, iar pe îndemnul conturat de ea celor ce slujeau acolo („Faceți orice vă va spune”) se întemeiază hristocentrismul acestui cult.*

La cumpăna dintre cele două Testamente, în preajma Bunei Vestiri, când încep să se vadă zorii mântuirii<sup>16</sup>, întâlnim două personaje, care, din perspectiva

<sup>13</sup> Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 81-82.

<sup>14</sup> Rugăciunea din rânduiala sfințirii icoanelor Domnului nostru Iisus Hristos și ale Praznicelor Împărătești, în *Molitfelnic*, EIBMBOR, București, 1998, p. 551.

<sup>15</sup> „Mute să fie buzele păgânilor, celor ce nu se închină cinstitei tale icoane, celei zugrăvite de Sfântul Apostol și Evanghelist Luca, ceea ce se numește povățuitoarea”, din *Cinstitul Paraclis al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu*, în *Psaltirea*, ediția a șaptea, EIBMBOR, București, 1990, p. 364.

<sup>16</sup> Vezi troparul zilei de 25 martie, în *Mineiul lunii martie*, ediția a cincea, EIBMBOR, București, 1977, p. 190: „Astăzi este începutul mântuirii noastre și arătarea tainei celei din veac...”.

acestui studiu, au câteva trăsături comune, Sfântul Ioan Botezătorul și Maica Domnului. Cel dintâi, Sfântul Ioan, este cel mai mare dintre toți cei născuți din femeie (Matei 11, 11). Maica Domnului este cea mai mare în rândurile cetelor de sfinți, „mai cinstită decât heruvimii și mai mărită fără de asemănare decât serafimii”. Și Sfântul Ioan Botezătorul și Maica Domnului sunt chipuri, icoane desăvârșite ale smereniei. Sfântul Ioan spune că a venit vremea ca el să se micșoreze, iar Hristos să se înalțe (Ioan 3, 30). Maica Domnului exprimă smerenia și supunerea totală ascultării față de Dumnezeu într-un singur cuvânt: *fie!* (mie după cuvântul Domnului) (Luca 1, 38)<sup>17</sup>. Această acceptare smerită este o dăruire totală slujirii planului divin<sup>18</sup>. Sfântul Ioan Botezătorul arată spre Hristos la apele Iordanului: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii” (Ioan 1, 29). Maica Domnului arată spre Hristos la nunta din Cana Galileii: „Faceți orice vă va spune” (Ioan 2, 5).

Sfântul Ioan Botezătorul încheie șirul dreptilor Vechiului Testament care, cu răbdare, credință și nădejde, au așteptat venirea lui Hristos. Când el, la apa Iordanului, arată spre Mântuitorul, îi îndreaptă pe toți aceia spre Unicul Centru. Maica Domnului deschide șirul altei pleiade de sfinți și când, în Cana Galileii, arată spre Hristos, povățuiește pe toți cei ce vor crede, din toate neamurile, locurile și timpurile, spre Același Centru. Această poziție a celor doi sfinți se reflectă și în icoana Deisis, tripticul care are în mijloc pe Hristos, iar de o parte și de alta, în atitudine de rugăciune stăruitoare, pe Maica Domnului și pe Sfântul Ioan Botezătorul<sup>19</sup>.

Hristocentrismul sărbătorilor mariologice este afirmat și de o serie de formule liturgice. În ectenii, pomenim pe Maica Domnului împreună cu toți sfinții, dar afirmăm că *toată viața noastră trebuie să o dăm lui Hristos*. În plus, atunci când rostim o rugăciune adresată Maicii Domnului sau oricăruia dintre sfinți ea este precedată de formula: *Domnului să ne rugăm*. Ne adresăm sfinților însă în realitate ne rugăm lui Dumnezeu. Aceasta înseamnă că sfinții însoțesc rugăciunea noastră și ne călăuzesc pașii spre Dumnezeu. Sfinții apropie de Dumnezeu pe cei care le iubesc ostenele duhovnicești și le împlinesc în viața de zi cu zi; postitorii sunt ajutați de sfinții postitori; milostivii sunt ajutați în drumul lor spiritual de sfinții care au excelat prin milostenie; cei cu râvnă în propovăduirea credinței sunt ajutați de apostoli și de mărturisitori; cei smeriți și evlavioși sunt ajutați de Maica Domnului și de toți cuvioșii și cuvioasele care au strălucit în lume și moștenesc Împărăția lui Dumnezeu prin smerenie și multă evlavie. În preajma sfinților devenim una cu ei, devenim ceea ce sunt ei. „Cu cel cuvios vei fi cuvios”, spune psalmistul. Deci atunci când ne rugăm sfinților, ne rugăm de fapt lui

---

<sup>17</sup> Vezi și Pr. Viorel Sava, *Învățătura despre Maica Domnului și reflectarea ei în cultul și în iconografia ortodoxă*, în *Analele științifice ale Universității „Al.I. Cuza” Iași – Teologie*, 1997-1998, p. 57-78.

<sup>18</sup> Alexis Kneazev, *Maica Domnului în Biserica Ortodoxă*, trad. de Lucretia-Maria Vasilescu, Editura Humanitas, București, 1998, p. 65.

<sup>19</sup> Jaroslav Pelikan, *Fecioara Maria de-a lungul secolelor. Locul ei în istoria culturii*, traducere de Silvia Palade, Editura Humanitas, București, 1998, p. 106-107.

Dumnezeu care i-a chemat pe ei la sfințenie și care ne cheamă și pe noi. Acest adevăr se reflectă și în rugăciunea de sfințire a icoanelor care-i reprezintă pe sfinți: „Doamne, Dumnezeule atotțiitorule, spune una dintre rugăciuni, ... Care și acum chipurile și asemănările sfinților plăcuți Ție nu le lepezi, ci le primești, pentru ca robii Țăi credincioși, privind la ele, să *Te preaslăvească pe Tine*, Care i-ai preamărit...”<sup>20</sup>. În altă rugăciune, ideea se reia: pe sfinți „cinstindu-i, *pe Tine Te cinstim și Te slăvim* ca pe chipul cel dintâi... Și pe toți care vor cinsti acest chip și vor aduce *Ție* rugăciunile lor înaintea lui, binecuvintează-i și-i învrednicește cu milostivire a afla har înaintea Ta...”<sup>21</sup>. Și în rugăciunea de sfințire a icoanelor Maicii Domnului afirmăm aceleași adevăruri. Ne rugăm în fața icoanei cu chipul Născătoarei de Dumnezeu, dar ajutorul, iertarea, milostivirea și tot harul le cerem și le așteptăm de la Dumnezeu Însuși: „Fă-o vindecătoare și izvor de tămăduiri tuturor celor ce în dureri se vor pleca în fața ei și *vor cere de la Tine* ajutor prin Născătoarea de Dumnezeu... Dă-le lor cu milostivire iertare de greșeli și degrab să primească harul cerut *de la Tine* și să afle mila dorită *de la iubirea Ta* de oameni...”<sup>22</sup>.

#### 4. Numele liturgice ale Maicii Domnului – confirmări ale hristocentrismului cultului mariologic

Numirile date Maicii Domnului cunosc o nesfârșită varietate. Unele pot fi descoperite chiar în cărțile Sfintei Scripturi. Altele au fost create de Sfinții Părinți care i-au închinat Sfintei Fecioare imne de laudă de o rară frumusețe. Altele au fost precizate prin hotărârile unor sinoade ecumenice<sup>23</sup>. Însă dincolo de toate, imnografiile sunt aceia care au creat cea mai frumoasă poezie închinată Maicii Domnului, în care se înmănușează revelația cuprinsă în Scripturi, teologhisirea Sfinților Părinți și evlavia poporului credincios. Aceste numiri exprimă „atingerea plinătății”<sup>24</sup> sfințeniei.

Într-un minunat imn închinat Maicii Domnului, Sfântul Maxim Mărturisitorul îi atribuie numiri variate care scot în evidență locul ei în rândul sfinților, în Împărăția lui Dumnezeu și în viața noastră. Ea este „*învierea* lui Adam celui căzut, *nimicirea* lacrimilor Evei..., *scaunul* Împăratului..., *scară* ce urcă la cer, pe care a coborât Dumnezeu pe pământ, *podul* ce duce pământul la cer, *uimirea* îngerilor, *rana* demonilor..., *podul* cu rod nemuritor, ... *masă* ce poartă Fericirea veșnică, *tămâia* adusă lui Dumnezeu, *maica* Bunului Păstor, *staulul* oilor înțelegătoare, ... *stânca* vieții..., *stâlpul* luminii..., *pământul* făgăduinței..., *floarea* nesticăciunii..., *scaunul* sfânt al Celui ce șade pe heruvimi..., *cheia* Împărăției,

<sup>20</sup> *Molitfelnic*, p. 558.

<sup>21</sup> *Ibidem*, p. 559.

<sup>22</sup> *Ibidem*, p. 555.

<sup>23</sup> Alexis Kneazev, *op. cit.*, p. 82-95.

<sup>24</sup> Paul Evdokimov, *Femeia și mântuirea lumii*, trad. rom. de Gabriela Moldoveanu, ediție coordonată de Pr. Lect. Univ. Dr. Vasile Răducă, Editura Christiana, București, 1995, p. 219.

*pricina* bunătăților veșnice, *vasul* Înțelepciunii lui Dumnezeu, *comoara* Proniei Lui, *stâlpul* fecioriei, *ușa* Vieții, *pricina* milostivirii dumnezeiești față de oameni, *cununa* Soarelui Celui Nevăzut, ... *tunetul* ce lovește pe vrăjmași..., *baia* care curăță gândurile, *potir* ce revarsă bucuria, *cortul* Cuvântului lui Dumnezeu, *Sfânta Sfintelor* mai presus de orice sfințenie, *chivotul* ales al Duhului Sfânt, *cununa* cinstită a împăraților ce slujesc lui Dumnezeu, *cinstea* și *podoaba* arhierilor vrednici și sfinți, *turnul* neclintit al Bisericii sobornicești...<sup>25</sup>. „Maria cea fără de pată”<sup>26</sup>, cum o numește Sfântul Grigorie, este prezentă pretutindeni în cadrul cultului divin, iar în ceruri ea conduce oștile cerești care îl laudă pe Dumnezeu. „Atunci când îngerii din ceruri, heruvimii și serafimii îl preamăresc pe Dumnezeu, ei sunt conduși de cea pe care arhanghelul Gavriil o numește «plină de har» și cea care își începe propria-i cântare cu cuvintele: «Mărește, suflete al meu, pe Domnul», cea care, fiind Maica lui Dumnezeu, este Născătoarea Cuvântului Veșnic al lui Dumnezeu...”<sup>27</sup>.

Numiri asemănătoare sau chiar identice cu cele de mai sus întâlnim atât în acatistele<sup>28</sup> cât și în imnele<sup>29</sup> care alcătuiesc slujbele zilelor de sărbătoare închinete Maicii Domnului.

O privire atentă asupra imnelor mariologice ne dă posibilitatea să vedem faptul că ele, pe de o parte, reflectă fidel spiritul și conținutul Sfintei Scripturi și al gândirii patristice. Acestea dau imnelor autenticitate și profunzime. Pe de altă parte, ele arată ce este Maica Domnului, dar și ce nu este ea. Este Maica Fiului lui Dumnezeu, este cea dintâi dintre sfinți, este Maica noastră a tuturor. Este *ușa*, dar nu *Însăși Ușa*, este *staulul*, dar nu *Păstorul*, este *palat* și *scaun* al Împăratului, dar nu *Însuși Împăratul*. Maica Domnului este *pomul*, dar nu *Însuși Pomul Vieții* (*Hristos* este *Pomul Vieții*, mărturisim într-una din cântările noastre). Numirile date Maicii Domnului și sfinților sunt de fapt numiri ale lui Hristos, atribuite prin participare și împărtășire. Sfinții Împărați Constantin și Elena sunt numiți „încununăți *întocmai* cu Apostolii”. Ei nu sunt Apostoli, ci *părtași* slujirii apostolești prin lucrarea sfântă împlinită pe pământ. Toate acestea arată că iconografia mariologică, în ansamblu, și numirile liturgice ale Maicii Domnului au, între altele, și menirea de a evidenția hristocentrismul cultului adus Născătoarei de Dumnezeu.

<sup>25</sup> Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Viata Maicii Domnului*, trad. de Diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 1998, p. 117-120.

<sup>26</sup> Sfântul Grigorie de Nyssa, *Despre feciorie*, 2 P.G., 46, 324, la Jaroslav Pelikan, *op. cit.*, p. 108.

<sup>27</sup> Jaroslav Pelikan, *trad. cit.*, p. 101.

<sup>28</sup> În *Acatistul Bunevestiri*, Maica Domnului este numită: „*chemarea* lui Adam celui căzut”, „*izbăvirea* lacrimilor Evei”, „*scaunul* Împăratului”, „*steaua* care arată Soarele”, „*scara* cerului”, „*pod* care trece la ceruri pe cei de pe pământ” etc. în *Ceaslov*, Ed. Mitropoliei Moldovei și Sucevei, 1990, Iași, p. 258-259.

<sup>29</sup> În stihirile Litiei zilei de 25 martie, Maica Domnului este văzută ca *scaun* în chipul focului, *tron* ceresc al Împăratului, *munte* netăiat și *vas* preacinstit. *Mineiul pe martie*, ediția a cincea, EIBMBOR, București, 1977, p. 194. În alt loc este numită: *izbăvirea* blestemului lui Adam, *rug* însuflețit, *fâclie*, *scaun*, *scară* și *ușă*, *cerul* cel dumnezeiesc, *nor* ușor, *biserica*, *năstrapă* cu totul de aur, *munte*, *cort* și *masă*, *dezlegarea* Evei etc. – Luminânda zilei – *ibidem*, p. 204.



## 5. Hristocentrismul cultului mariologic reflectat în rânduiala apolisului

În formula de încheiere a oricărei slujbe cerem ca Hristos, adevăratul nostru Dumnezeu, pentru rugăciunile Preacuratei Maicii Sale..., și ale tuturor sfinților să ne miluiască și să ne mântuiască pe noi. Mântuirea și miluirea deci nu ne vin de la sfinți, ci de la Hristos prin sfinți.

Un fapt mai puțin observat este acela că primele sărbători închinare Maicii Domnului apar ca sărbători ale Mântuitorului Hristos<sup>30</sup>. Sărbătorile Maicii Domnului arată nedespărțirea Maicii de Fiu. Legătura dintre sărbătorile închinare Sfintei Fecioare și Hristos este asemenea celei dintre râu și izvor. Aceste sărbători ne apar ca *extensiuni* ale celor închinare *Persoanei Mântuitorului*. În troparul Bunevestiri cântăm: „astăzi este începutul mântuirii”<sup>31</sup>. Ne închinăm Maicii Domnului, în pânțele careia se întrupează Hristos, dar Îl preamărim pe Cel Întrupat care pune început mântuirii noastre.

Apărută, mai întâi, în evlavia particulară, dezvoltată, mai apoi, în strânsă relație cu adorarea Mântuitorului Hristos, preacinstirea Maicii Domnului a dobândit cu timpul, mai cu seamă după Sinodul Ecumenic de la Efes (431), o identitate proprie, așa încât, în prezent, sărbătorile dedicate ei ocupă un loc intermediar între cele ale sfinților și praznicelor împărătești. Cu toate acestea, unele sărbători ale Maicii Domnului au păstrat relația lor profundă cu sărbătorile închinare Mântuitorului. Unele elemente componente ale acestora chiar sunt specifice praznicelor împărătești. Spre exemplu, Slava Litiei de la Bunavestire, alcătuită de Ioan Monahul, are conținut prin excelență hristologic: „Să se veselească cerurile și să se bucure pământul! Că Cel împreună-veșnic cu Tatăl și împreună fără de început, și împreună pe scaun șezător, îndurare și milă plină de iubire de oameni arătând, după bunăvoința și sfatul părintesc s-a coborât spre deșertare și s-a sălășluit în pânțele fecioresc, mai înainte curățit de Duhul. O, minune! Dumnezeu printre oameni, Cel neîncăput, în pânțele; Cel fără de ani, sub ani! Și lucrul minunat este că și zămislirea a fost fără de sământă și deșertarea de negrăit și taina cât de mare! Căci Dumnezeu se deșartă, se întrupează și se zidește, iar îngerul grăiește zămislirea Fecioarei: bucură-te, ceea ce ești plină de har! Domnul este cu tine, Cel ce are mare milă”<sup>32</sup>. Imnul redat mai sus nu este singular în slujbele închinare Maicii Domnului.

O identitate proprie conferă oricărei sărbători și conținutul apolisului. Structura și conținutul lui variază în funcție de importanța sărbătorii, de perioadele liturgice și de zilele săptămânale. Dacă la trei dintre sărbătorile mari ale Maicii Domnului, respectiv Nașterea (8 septembrie), Intrarea în Biserică (21 noiembrie) și Adormirea (15 august), apolisul are o rânduială obișnuită, la sărbătorile sfinților și la Bunavestire el are o formulare specifică praznicelor împărătești: „Cel ce

<sup>30</sup> Pr. Prof. Dr. Ene Braniste, *Liturgica generală*, vol. I, p. 155.

<sup>31</sup> *Mineiul lunii martie*, p. 190.

<sup>32</sup> *Ibidem*, p. 194.

a binevoit a Se întrupa pentru mântuirea noastră, Hristos, Adevăratul Dumnezeuul nostru...”<sup>33</sup>. Concluzia care se desprinde de aici este aceea că sărbătoarea Bunevestiri este mai curând o sărbătoare a Mântuitorului Hristos sau ea apare ca o prelungire, sau ca o altfel de exprimare a cultului adus Mântuitorului. Un argument în plus ar fi acela că doar sărbătorile domnești sunt urmate de o sărbătoare închinată persoanelor implicate în evenimentul din ziua precedentă. Pe 26 martie sărbătorim Soborul Sfântului Arhanghel Gavriil, confirmând astfel faptul că în ziua precedentă (pe 25) a fost un praznic împărătesc.

\*

Luând în considerare argumentele liturgice prezentate în studiul de față, putem afirma că cinstirea sfinților și preacinstirea Maicii Domnului, în cadrul cultului divin public ortodox, au un pronunțat conținut hristocentric. Hristos nu este un străin și un însingurat. Pretutindeni în sfintele noastre slujbe El este înconjurat de către Maica Sfântă, de Apostoli și de sfinții din toate timpurile. Imaginea lui Hristos înconjurat permanent de ucenici, de Maica Sa și de sfintele femei sau imaginea nunții din Cana Galileii, unde Hristos a fost împreună cu Apostolii și cu Sfânta Fecioară, nu sunt altceva decât icoane, prototipuri ale sărbătorilor sfinte în cadrul cărora este înconjurat de sfinții Săi și de noi toți cei care dorim să devenim sfinți.

---

<sup>33</sup> *Liturghier*, editie îngrijită de Pr. Prof. Dr. Nicolae Necula, EIBMBOR, București, 2000, p. 347.

### **The centrality of Christ in the Mariologic feasts**

*The author of the study 'The centrality of Christ in the Mariologic feasts', Father Conf. Dr. Viorel Sava, presents us the main aspects of the theology of the worship in the Orthodox Church. The origins of this worship are in the Scriptures and in the Tradition of the Church. The apostolic and patristic vision of the worship is – according to Nicholas Cabasilas – 'life in Christ', embracing all the dimensions of the Christian life, not only a ritual observance of the offices. This presence of Christ in the life of believers through worship and prayer is manifested in the centrality of Christ in all the feasts of the Church. In the Orthodox mentality, the saint is not only an Imitator Christi – like in the Occidental theories and in the Scholastic – but the human being in which Christ has become everything. The Saviour is 'all in all' and the feasts of Our Lady Theotokos are spiritual doors to enter into the life of Christ in his Church and in his saints. All the Orthodox liturgical worship comes from and is directed to Christ, so He is the principle (logos) and the goal of the Christian Church and person. Through the liturgical quotations from our worship, the author proves this centrality of Christ in the feasts of the Mother of God. Also, the liturgical names of the Mother of God – indeed great metaphors manifesting the spiritual relation of love between the Mother of God and all the believers – emphasise this centrality of Christ in the life of the Church and in her liturgical worship. The study concludes with the 'ritual of apolysis' (the last blessing in a liturgical office) as an example of this centrality of Christ in the worship and life of the Orthodox Church.*